

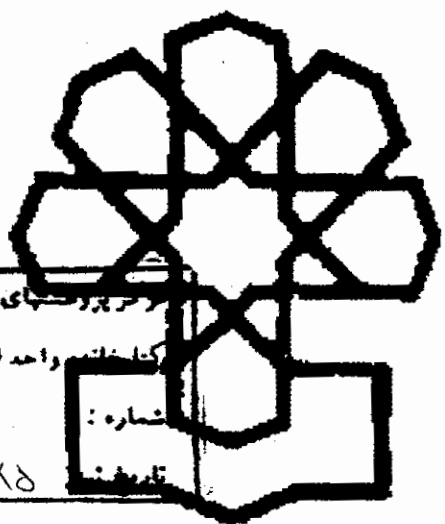
۳ ۶ ۴ ۴

ساماندهی شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه ۱۳۸۰

(همسنجی مصوبات قانون برنامه سوم توسعه و لایحه بودجه ۱۳۸۰)

(دربارۀ لایحه بودجه ۱۳۸۰ - شماره ۲۴)

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
کتابخانه واحد اسناد و اطلاع‌رسانی فارابی
شماره: ۱۳۴۱۷
تاریخ: ۷۴ / ۱ / ۲۵

کد موضوعی: ۱۶۰

شماره مسلسل: ۵۸۹۵

ساماندهی شرکت‌های دولتی در لایحه بودجه ۱۳۸۰
(همسنجی مصوبات قانون برنامه سوم توسعه و لایحه بودجه ۱۳۸۰)

کدموضوعی: ۱۶۰

شماره مسلسل: ۵۸۹۵

۱- مواد قانون برنامه سوم در مورد ساماندهی شرکت‌های دولتی

در ماده ۴ قانون برنامه سوم به دولت اجازه داده شده است که جهت ساماندهی و استفاده مطلوب از امکانات موجود نسبت به واگذاری، انحلال، ادغام و تجدید سازمان شرکت‌های دولتی، اصلاح و تصویب اساسنامه شرکت‌ها، تصویب آیین‌نامه‌های مالی و معاملاتی، تصویب آیین‌نامه‌های استخدامی و بیمه، با رعایت مقررات و قوانین مربوط و جابه‌جایی و انتقال وظایف، نیروی انسانی، سهام و دارایی‌های شرکت‌های دولتی و وابسته به آن‌ها با رعایت موارد زیر اقدام کند:

بند الف: شرکت‌های دولتی در قالب شرکت‌های مادر تخصصی سازماندهی شده و زیر نظر وزارتخانه ذی‌ربط در چارچوب اساسنامه مربوط اداره می‌شوند.

بند ب: تصدی و اداره امور شرکت‌های دولتی از امر سیاست‌گذاری وزارتخانه‌های ذی‌ربط تفکیک می‌گردد و وظایف حاکمیتی از شرکت‌های دولتی منفک و به وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی ذی‌ربط محول می‌گردد.

تبصره ۱ بند ب: تشکیل شرکت‌های دولتی صرفاً با تصویب مجلس شورای اسلامی مجاز است.

تبصره ۲ بند ب: مشارکت و سرمایه‌گذاری شرکت‌های دولتی به استثنای بانک‌ها، شرکت‌های بیمه و مؤسسات اعتباری در سایر شرکت‌های دولتی موضوع این ماده مستلزم کسب مجوز از هیأت وزیران است.

تبصره ۳: دولت موظف است کلیه دفاتر و شعبات شرکت‌های دولتی مستقر در خارج از کشور را منحل نماید. موارد ضروری بنا به پیشنهاد وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان برنامه

و بودجه و سازمان امور اداری و استخدامی به تصویب شورای عالی اداری خواهد رسید.
تصوره ۴: برای تشخیص ضرورت باقی ماندن برخی شرکت‌های دولتی در بخش دولتی نوع فعالیت آن‌ها باید به این صورت باشد:

۱- فعالیت‌هایی که به طور طبیعی در آن‌ها انحصار وجود دارد.

۲- فعالیت‌هایی که بخش غیردولتی انگیزه‌ای برای وارد شدن به آن‌ها ندارد.

بند ج: شرکت‌هایی که هیأت وزیران و آگذاری آن‌ها را تصویب کرده است از تاریخ تصویب در چارچوب قانون تجارت اداره می‌شوند.

بند د: مأموریت کارکنان شرکت‌های دولتی و شرکت‌های موضوع بند «ج» به وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی در قالب آیین‌نامه‌ای خواهد بود که به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

بند ه- نقل و انتقال سهام در ارتباط با اجرای این ماده (ناشی از ادغام، انحلال و تجدید سازمان) از پرداخت مالیات معاف است.

بند و: انجام هرگونه فعالیت تجاری و غیر آن که در اساسنامه شرکت‌های دولتی پیش‌بینی نشده باشد ممنوع است.

بند ز: دولت موظف است نسبت به بازنگری مقررات روابط کار اقدام نموده و حداکثر ظرف شش ماه اقدام قانونی لازم را معمول دارد.

بند ح: آیین‌نامه اجرایی این ماده به پیشنهاد مشترک سازمان برنامه و بودجه، سازمان امور اداری و استخدامی کشور و وزارت امور اقتصادی و دارایی به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

۲- تطبیق لایحه بودجه سال ۱۳۸۰ با الزامات برنامه سوم در مورد شرکت‌های دولتی

از آنجاکه بودجه سالانه، ترجمه سالانه برنامه دولت به زبان منابع و مصارف می‌باشد، لذا باید یک ارتباط نزدیک و تنگاتنگ بین برنامه‌ها و بودجه‌های سالانه دولت وجود داشته باشد. در سال‌های گذشته بودجه‌های سالانه در اقتصاد ایران عموماً فارغ از برنامه‌ها تدوین و اجرا

شده است. عدم تطابق بودجه‌های سالانه و برنامه‌های بلندمدت در این سال‌ها هم از جانب دستگاه‌های اجرایی و هم از جانب دستگاه‌ها و مراجع سیاستگذار (مثل سازمان برنامه و بودجه و مجلس شورای اسلامی) مطرح بوده است.

گرچه ادعای تطبیق جهت‌گیری لایحه بودجه در مورد شرکت‌ها با اهداف برنامه سوم قابل رد نیست، ولی به دلیل عدم شفافیت تبصره‌های مربوط شاید به درستی نتوان در مورد آن قضاوت کرد. به عنوان مثال در ماده ۴ قانون برنامه توسعه به دولت اجازه داده شده که «نسبت به واگذاری، انحلال، ادغام و تجدید سازمان شرکت‌های دولتی... اقدامات لازم را انجام دهد» یا در بند «ب» تبصره ۳ ماده ۴ قانون برنامه آمده «دولت موظف به انحلال شعبات خارجی شرکت‌های دولتی است».

پاسخگویی لایحه بودجه به این الزامات چندان روشن نیست به عبارت دیگر در جهت پاسخگویی به این الزامات دولت چه تعداد از ۶۲ شرکت حذف شده از لایحه بودجه سال ۱۳۸۰ را منحل، چند شرکت را تجدید سازمان و کدامشان را ادغام کرده است^۱.

از طرف دیگر در بند «ف» تبصره ۲ قانون بودجه سال ۱۳۷۹ آمده بود که «به دولت اجازه داده می‌شود تا زمان تشکیل «شرکت‌های مادر تخصصی» و «سازمان خصوصی سازی» برای واگذاری... در قالب تبصره ۳۵ قانون بودجه ۱۳۷۸ اقدام کند». در لایحه بودجه سال ۱۳۸۰ نه از تبصره ۳۵ قانون بودجه ۱۳۷۸ حرفی به میان آمده و نه وجود «سازمان خصوصی سازی» در تبصره‌ها و ردیف‌های بودجه مشخص شده است. لازم به یادآوری است که تبصره ۳۵ قانون بودجه سال ۱۳۷۸ کمیته‌ای را تحت ریاست رئیس جمهور و با عضویت وزیر دارایی، رئیس سازمان برنامه و بودجه وقت... پیش‌بینی کرده بود که وظایف زیر را بر عهده داشت:

- ۱- تعیین تکلیف کلیه شرکت‌های که باید واگذار یا منحل گردند.
- ۲- تعیین سیاست‌ها و دستورالعمل نحوه تعیین نرخ‌های پایه و واگذاری.
- ۳- اتخاذ تصمیم در مورد واگذاری شرکت‌های موضوع این تبصره از طریق عرضه سهام با قیمت اعلام شده در سازمان بورس اوراق بهادار یا مزایده.
- ۴- تدوین برنامه زمان بندی انحلال شرکت‌های موضوع این تبصره.

۱ لیست شرکت‌های حذف شده از لایحه بودجه ۱۳۸۰ نسبت به قانون بودجه ۱۳۷۹ و شرکت‌های اضافه شده به لایحه بودجه ۱۳۸۰ همراه با حجم عملیاتی آنها در ضمیمه یک مندرج است.

۵- تصویب برنامه و زمان بندی و اگذاری شرکت‌هایی که باید فروخته شوند، متناسب با قدرت جذب بازار.

۶- تهیه فهرست شرکت‌هایی که به هر دلیل باید دولتی باقی بمانند.

حذف تبصره ۳۵ قانون بودجه ۱۳۷۸ و بند «ف» تبصره ۲ قانون بودجه ۱۳۷۹ باید به این معنا باشد که «سازمان خصوصی سازی» تشکیل شده و اگر این چنین است در لایحه بودجه به طور مشخص به آن اشاره نشده است.

به هر حال به نظر می‌رسد که باید ارتباط «سازمان خصوصی سازی» و ایجاد «شرکت‌های تخصصی» با شرکت‌های حذف شده و ایجاد شده به نوعی مشخص شود. از طرف دیگر در مورد فعالیت بخش تعاونی و خصوصی که یکی از اهداف مهم قانون برنامه سوم در این بخش محسوب می‌شود در لایحه بودجه ۱۳۸۰ تنها به اقدام زیر بسنده شده است:

بند س تبصره ۳:

«در راستای سپردن امور صنعتی به مردم و خصوصی سازی صنایع دولت می‌تواند نسبت به ایجاد شهرک‌های صنعتی توسط بخش خصوصی و تعاونی اقدام کند. شهرک‌های صنعتی غیردولتی از امتیازات مقرر در قانون شهرک‌های صنعتی برخوردار خواهند بود.»

با همه این‌ها تعداد ۶۲ شرکت دولتی با حجم عملیاتی درآمد ۱۲۴۲۱۴۰۰۰۰۰ هزار ریال و هزینه ۱۱۴۱۵۷۰۰ میلیون ریال از فهرست شرکت‌های دولتی حذف و در عوض ۱۹ شرکت جدید به لیست شرکت‌ها در لایحه بودجه ۱۳۸۰ با حجم عملیاتی درآمد ۱۱۰۲۱۰۰ میلیون ریال و هزینه ۱۳۰۰۷۰۰ میلیون ریال اضافه شده است (ضمیمه ۱).

تفاوت درآمد و هزینه شرکت‌های حذف شده و اضافه شده حکایت از آن دارد که میزان کمک‌های دریافتی شرکت‌های جدید (به عبارتی میزان زیاندهی آنها) نسبت به شرکت‌های حذف شده بیش‌تر شده است. دلیل این امر شاید این باشد که بیش‌تر شرکت‌های جدید اضافه شده فرهنگی و آموزشی (زیرنظر صدا و سیما) هستند و عمده شرکت‌های حذف شده از گروه صنعتی سودده خودروسازی می‌باشند.

نکته قابل توجه این است که سهم هزینه شرکت‌های حذف شده از کل هزینه جاری شرکت‌های دولتی و مؤسسات وابسته ۸ درصد و سهم هزینه شرکت‌های اضافه شده از کل هزینه جاری حدود ۱ درصد است.

علی‌رغم این کم و زیاد شدن‌ها، سهم بودجه شرکت‌های دولتی از بودجه کل کشور نسبت به سال قبل ثابت مانده است.

۳- نتیجه‌گیری

شرکت‌های دولتی بخش اعظم بودجه سالانه دولت را تشکیل می‌دهند و از این رهگذر، ضعف مدیریت آن‌ها می‌تواند کل اقتصاد را تحت تأثیر قرار دهد. در نتیجه تنظیم مدیریت و ساماندهی آن‌ها از ضروریات تلقی می‌شود. با این که در برنامه سوم توسعه بر امر ساماندهی تأکید بسیار شده، ولی رویکرد لایحه بودجه ۱۳۸۰ در این زمینه چندان روشن نیست. «سازمان خصوصی سازی» و «شرکت‌های مادر تخصصی» باید به وضوح تکلیفشان مشخص شود؛ ولی لایحه بودجه راه حل مشخصی در این مورد ارائه نمی‌کند.

ضمیمه ۱- لیست شرکت‌های دولتی حذف شده از لایحه بودجه ۱۳۸۰ نسبت به
قانون بودجه سال ۱۳۷۹

ردیف	اسم شرکت یا مؤسسه		عملیات جاری		
	درآمد	هزینه			
۱			۳۰۰۹۷۰۰۰	۳۰۸۲۸۰۰۰	شرکت سهامی صید صنعتی
۲			۸۹۰۲۶۰۰	۸۹۰۰۰۰۰	شرکت سهامی صنایع کیلکا
۳			۴۱۱۶۰۰۰	۴۴۵۰۰۰۰	شرکت سهامی بارو انبار
۴			۹۷۲۰۰۰۰	—	شرکت سهامی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان (تولید کالاهای فرهنگی برای مقابله با تهاجم فرهنگی)
۵			۲۹۳۱۹۰۰	۳۱۰۰۰۰۰	شرکت سهامی امین آسایش گلیایگان ایران- تواتیر و اریز به ردیف ۵۹۴۶۹۰
۶			۱۴۸۴۳۲۵۰۸	۱۶۵۲۵۶۸۰۰	شرکت سهامی سنگ آهن مرکزی ایران
۷			۵۶۷۷۱۶۷۸۸	۵۷۸۲۱۵۰۹۲	شرکت سهامی فولادکاوایان
۸			۳۷۹۲۲۲۸۶۴۸	۳۹۵۶۸۱۳۳۲۴	شرکت سهامی ایرانی اتومبیل سایپا
۹			۲۹۳۱۷۱۹۵۸	۳۲۵۶۰۰۰۰۰	شرکت سهامی زامیاد
۱۰			۱۳۷۷۸۱۱۹۳۸	۱۴۷۷۵۰۰۰۰۰	شرکت سهامی پارس خودرو
۱۱			۱۸۹۲۷۰۸	۲۴۶۵۲۹۸	مشاور و سناظ نقلیه (خودرو ایران)
۱۲			۶۱۳۸۱۷۳۸	۶۹۰۰۰۰۰۰	شرکت سهامی سالیل سایپا
۱۳			۷۹۳۰۲۶۱	۹۵۳۹۵۲۵	شرکت سهامی صنایع ماشین ابزار ایران
۱۴			۴۰۹۳۶۴۹۷۴	۴۱۴۶۹۱۴۶۸	شرکت سهامی سازه گستر
۱۵			۵۲۲۴۶۱۷۵	۶۰۰۰۰۰۰۰	شرکت سهامی قالب‌های بزرگ صنعتی سایپا
۱۶			۸۴۹۲۶۱۰۷	۹۳۲۱۲۸۰۰	شرکت سهامی صانع
۱۷			۸۷۵۲۳۸۷	۹۴۰۲۲۶۱	شرکت سهامی مرکز تحقیقات صنایع سنگین
۱۸			۶۹۵۹۹۷۹	۷۳۹۳۷۹۴	شرکت سهامی غله کشور - نان ماشینی
۱۹			۴۰۰۰۰۰۰۰	—	شرکت سهامی غله کشور - هزینه‌های آرد و نان
۲۰			۱۹۴۴۰۰۰۰		شرکت سهامی چای کشور جبران زیان‌های سال‌های ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴ (کمک)

لیست شرکت‌های دولتی حذف شده از لایحه بودجه ۱۳۸۰ نسبت به

قانون بودجه سال ۱۳۷۹

عملیات جاری (هزارریال)		اسم شرکت یا مؤسسه	ردیف
هزینه	درآمد		
۵۱۹۶۴۹۷	۵۹۹۶۴۹۷	شرکت سهامی انتشارات علمی و فرهنگی	۲۱
۴۹۸۴۲۰۶۵	۵۶۸۶۳۵۳۹	شرکت سهامی انبارهای عمومی و خدمات گمرکی	۲۲
۴۴۸۷۳۹۴۴	۴۵۳۱۰۱۴۵	شرکت سهامی والفجر ۸	۲۳
۷۵۲۸۱۴۷۷۷	۸۵۶۷۸۰۲۵۹	شرکت سهامی کشنیرانی جمهوری اسلامی ایران	۲۴
۵۰۹۶۹۳۰	۵۷۵۸۰۰۶	شرکت سهامی خدمات ماشینی کشنیرانی	۲۵
—	—	شرکت سهامی کشنیرانی ایران و هند	۲۶
۱۴۶۲۷۲۷۹۰	۱۴۸۵۳۷۰۳۹	شرکت سهامی خدمات دریایی و مهندسی کشنیرانی	۲۷
۱۱۱۹۹۶۰۰	۱۱۸۸۰۰۰۰	شرکت سهامی حمل و نقل بین‌المللی خرمشهر	۲۸
۶۸۶۹۵۹۹۰	۶۹۴۰۰۰۰۰	شرکت سهامی حمل و نقل بستان	۲۹
—	—	صندوق ضمانت صادرات ایران افزایش سرمایه	۳۰
۸۵۷۱۲۶۷۷	۸۷۰۱۵۵۵۱	شرکت خدمات تعاون	۳۱
۱۳۳۰۶۳۷۱۶۵	۱۳۹۸۴۲۲۸۹۱		
۲۱۶۶۴۶۲	۲۲۷۸۰۰۰	شرکت بازرگانی خبیر (هاماراگ)	۳۲
—	—	شرکت سهامی طراحی مهندسی و تأمین اقدام ایده خودرو و متاخودرو	۳۳
۷۰۹۹۳۴۴۱	۷۰۹۹۳۴۴۱	شرکت راه‌آهن شهری تهران و حومه (مترو)	۳۴
۱۷۰۳۰۵۲۴	۱۸۰۷۵۰۰۰	شرکت سهامی صنایع نساجی ایران	۳۵
۲۶۷۰۰۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰۰۰	شرکت سهامی خاص طراحی مهندسی و تأمین قطعات خودرو پارس	۳۶
۷۸۰۵۰۶	۹۰۰۰۰۰	شرکت سهامی اتوسرد	۳۷
۵۸۰۶۸۵۹۵	۶۰۰۰۰۰۰۰	شرکت سهامی تولید قطعات بدکی و گسترش خدمات پارس خودرو	۳۸
۱۰۵۰۸۲۷۶۲۵	۱۱۵۶۸۱۰۶۰۰	شرکت سهامی تولیدی مونورگیر بکس و اکسل سایپا	۳۹
۳۷۹۱۱۰۰۰	۴۵۴۶۲۴۰۰	شرکت سهامی کارخانجات کمک فنر ایندامین	۴۰
۱۲۹۳۴۵۰۰	۱۳۲۰۰۰۰۰	شرکت سهامی ابزاران	۴۱
۱۲۸۲۴۵۶۲	۱۲۸۷۹۷۹۴	شرکت سهامی تهیه و توزیع مواد ریخته‌گری ایران	۴۲
۱۱۲۸۶۶۱۰۰۰	۱۵۸۱۶۷۹۰۰۰	شرکت سهامی پتروشیمی اراک	۴۳

لیست شرکت های دولتی حذف شده از لایحه بودجه ۱۳۸۰ نسبت به قانون بودجه

سال ۱۳۷۹

عملیات جاری (هزارریال)		اسم شرکت یا مؤسسه	ردیف
هزینه	درآمد		
۷۵۱۱۶۰۰	۷۹۹۹۰۰۰	مؤسسه آموزشی کشتیرانی	۴۴
۳۲۷۶۹۳۹۲	۳۳۹۹۲۰۰۰	شرکت سهامی مرکز تحقیقات و نوآوری صنایع خودروسای	۴۵
۱۷۷۵۶۵۹۸	۱۹۲۴۰۰۰۰	شرکت سهامی صنایع شیشه نشکن	۴۶
۹۸۳۸۲۴۱۸	۱۰۴۱۵۰۳۱۵	شرکت سهامی شتاب خودرو	۴۷
۱۳۰۲۱۹۰۹	۱۳۸۸۱۰۹۴	شرکت تولیدی گداز قطعه کیا (سهامی خاص)	۴۸
۲۲۰۷۴۱۵۲	۲۲۵۶۸۶۴۰	کشتیرانی جنوب - خط ایران	۴۹
۱۷۸۳۰۳۷۳	۲۰۲۲۹۶۳۰	کشتیرانی دریای خزر	۵۰
۶۴۵۱۲۱	۶۵۰۶۷۳	کشتیرانی ایران و مصر	۵۱
۵۹۸۱۲۶۹۱	۶۲۳۷۲۸۲۸	شرکت سهامی دامپروری و کشاورزی اله آباد	۵۲
۸۶۰۰۰۰۰۰	۹۱۰۰۰۰۰۰	شرکت سهامی بازرگانی سایپا یدک	۵۳
—	—	شرکت سهامی صنایع سوپات سازی ایران	۵۴
۴۱۶۱۸۳۰۰	۴۴۱۰۰۵۰۰	شرکت سهامی کارخانجات پلاستیکوکار	۵۵
۱۳۲۲۵۰۰۸	۱۳۶۰۶۳۰۰	شرکت سهامی مهندسی و طراحی بهنگام آفرین	۵۶
۲۷۴۷۱۸۷	۵۰۰۰۰۰۰	شرکت سهامی خدمات مهندسی و فن آوری سایپا (ایستک)	۵۷
۱۰۶۷۹۹۵۹	۱۴۸۰۰۰۰۰	شرکت سهامی بازرسی کیفیت سایپا (سایکو)	۵۸
۱۹۲۹۵۹۸۰	۱۹۵۰۰۰۰۰	شرکت سهامی سرمایه گذاری و توسعه نیوان ابتکار	۵۹
۲۳۰۱۷۱۹۹	۲۴۶۱۱۹۰۰	شرکت سهامی تولیدی پویا صنعت گلپایگان	۶۰
۱۲۲۸۸۵۱۶۰	۱۳۲۱۳۴۵۸۰	شرکت سهامی تولیدی بهران محور	۶۱
۲۴۲۹۷۲۹۹	۲۶۰۰۰۰۰۰	شرکت سهامی تولیدی ریگ سایپا	۶۲
۱۱۴۱۵۷۰۰۰۰۰	۱۲۴۲۱۴۰۰۰۰۰	جمع کل	

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۳۸۰ و قانون بودجه سال ۱۳۷۹

لیست شرکت های دولتی اضافه شده در لایحه بودجه سال ۱۳۸۰ نسبت به قانون

بودجه سال ۱۳۷۹

ردیف	اسم شرکت	عملیات جاری (هزارریال)	
		درآمد (مصوب)	هزینه (مصوب)
۱	صندوق بیمه محصولات کشاورزی (حق بیمه سهم دولت)	—	۱۰۶۰۰۰۰۰
۲	شرکت سهامی شیلات ایران (فروش صیدو آلات و ادوات غیر) مجاز موضوع بندج تبصره ۲۸ لایحه بودجه ۱۳۸۰	۲۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰
۳	سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران - فعالیت های تحقیقات و رسانه	—	۱۵۰۰۰۰۰
۴	سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران - تولید و پخش برنامه های مشترک موضوع ماده ۱۶۷ قانون برنامه سوم توسعه	—	۱۳۰۰۰۰۰
۵	سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران - شبکه آموزشی	—	۲۵۰۰۰۰۰
۶	سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران - شبکه بین المللی خبر	—	۱۰۰۰۰۰۰
۷	سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران - تهیه و پخش برنامه های تبلیعی برای پیشگیری از اعتیاد	—	۱۰۰۰۰۰۰
۸	شرکت سهامی انتشارات سروش	۴۳۳۶۳۰۰۰	۳۶۶۰۰۰۰۰
۹	شرکت سهامی فرهنگی هنری صبا	۱۳۰۰۵۶۰۰۰	۹۴۵۳۰۰۰
۱۰	شرکت سهامی سیما فیلم نوید	۳۴۰۷۲۰۰۰	۲۸۳۶۳۰۰۰
۱۱	شرکت سهامی تحقیق و گسترش صنایع معدنی پارس کاس	۲۲۸۰۰۰۰۰	۲۲۸۰۰۰۰۰
۱۲	شرکت سهامی سازمان بهره وری انرژی ایران	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۱۳	شرکت سهامی سازمان انرژی های نو ایران	۱۵۰۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰۰۰۰
۱۴	شرکت سهامی فولاد آذربایجان	۴۸۱۲۷۷۵۰۰	۵۱۱۱۹۲۱۶۱
۱۵	شرکت سهامی صنایع فولاد کرمان	۱۳۲۰۰۰۰۰۰	۱۳۸۰۱۹۹۷۸
۱۶	شرکت سهامی منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس	۵۰۰۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰۰۰
۱۷	شرکت سهامی بهینه سازی مصرف سوخت	۵۱۲۰۰۰۰۰	۵۱۲۰۰۰۰۰
۱۸	شرکت سهامی خطوط لوله و مخابرات نفت ایران	۳۵۹۵۰۶۰۰۰	۳۵۹۵۰۶۰۰۰
۱۹	شرکت سهامی طریق القدس	۲۷۸۵۰۰۰۰	۲۶۳۰۱۳۰
	جمع کل	۱۱۰۲۱۰۰۰۰۰	۱۳۰۰۷۰۰۰۰۰

مآخذ: لایحه بودجه سال ۱۳۸۰

ضمیمه ۲- مروری بر وضعیت شرکت‌های دولتی

«اقتصاد توسعه» به عنوان یک گرایش و شیوه جدید فکری بعد از جنگ جهانی دوم شکل گرفت و توسعه اقتصادی به مفهوم استاندارد بالای زندگی را به عنوان مطلوب تمامی جوامع انسانی دنبال کرد. به زعم طرفداران شیوه فکری فوق، رسیدن به این هدف (استاندارد بالای زندگی) مستلزم دخالت دولت در عرصه‌های اقتصادی، علاوه بر عرصه‌های حفظ نظم و امنیت، اعمال حاکمیت و اجرای قوانین می‌باشد. بنابراین باید راهکار عملی این نوع دخالت و هدایت از ظرف دولت تدوین شود.

فرایند شکل‌گیری دیدگاه‌های مبتنی بر دخالت دولت، از دخالت گسترده در قالب برنامه‌ریزی متمرکز تا دخالت حداقل در نوسان بوده است. در این جابدون این که به چند و چون و زمینه شکل‌گیری این دیدگاه‌ها بپردازیم باید یادآوری کنیم که نقطه‌نهایی هر دو دیدگاه در حال حاضر طرفداران چندانی در عرصه اقتصاد عملی ندارد و میانه‌روها و عملگرایان این عرصه به این نتیجه رسیده‌اند که شاید تلفیقی از این دو دیدگاه، راه حل بهتری را برای افزایش رفاه بشر ارائه دهد. تصمیم‌گیری در این عرصه در اقتصاد ایران نیز از فرایند فوق متأثر بوده و تصمیم‌گیرندگان سعی کرده‌اند به فراخور وضعیت بومی، ترکیبی از راهکارهای فوق را به کار گیرند.

نخستین شرکت دولتی در ایران به نام «بانک ایران» در سال ۱۳۰۰ هجری شمسی تأسیس شد. بعد از آن «بانک ملی ایران» در سال ۱۳۰۶ ایجاد گردید. شکل‌گیری شرکت‌های دولتی در ایران برای هدایت تجارت عمومی، ایجاد درآمد، گسترش و حمایت از صنایع داخلی در دهه‌های اول سده حاضر دنبال شد و در پی افزایش درآمدهای نفتی در دهه‌های ۴۰ و ۵۰، افزایش توان مالی دولت و به تبع آن تدوین برنامه‌های پیشروانه عمرانی و توسعه‌ای، شدت گرفت. بعد از انقلاب به موجب مصوبات شورای انقلاب، بانک‌ها، مؤسسات ملی، شرکت‌های بیمه و بسیاری از صنایع، ملی اعلام شدند و تحت پوشش دولت قرار گرفتند که

این امر باعث گسترش شرکت‌های دولتی در بعد از انقلاب شد. گسترش این گونه شرکت‌ها در بودجه‌های سنواتی کاملاً مشهود است. به طوری که بودجه این شرکت‌ها از ۶۳۲۶۶/۲ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۴ به ۲۹۱۸۷۶/۳ میلیارد ریال در لایحه بودجه ۱۳۸۰ رسیده است.

موضوع دیگری که در مورد شرکت‌های دولتی مطرح است. تعریف ارائه شده از این نوع شرکت‌ها است.

مهم‌ترین مبنای قانونی شناسایی شرکت‌های دولتی در نظام اقتصادی کشور ماده ۴ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۶۶ است. طبق این ماده سه معیار برای شناسایی شرکت‌های دولتی وجود دارد:

- یا با اجازه قانون ایجاد می‌شود و بیش از ۵۰ درصد سرمایه آن متعلق به دولت است.

- یا به حکم قانون یا دادگاه صالح، ملی یا مصادره گردیده و به عنوان شرکت دولتی شناخته شده و بیش از ۵۰ درصد سهام آن متعلق به دولت است.

- یا از طریق سرمایه‌گذاری شرکت‌های دولتی ایجاد شده و بیش از ۵۰ درصد سهام آن به دولت تعلق دارد.

طبق قانون فوق، ماهیت و رشته فعالیت‌های دولتی مشخص نشده و در نتیجه شرکت‌های دولتی می‌توانند دارای فعالیت انتفاعی و غیرانتفاعی باشند که این امر تأثیر عمیقی بر عملکرد اقتصادی شرکت‌های مذکور در نظام اقتصادی و اجتماعی دارد. از طرف دیگر تعریف گسترده فوق باعث آشفتگی در شناسایی شرکت‌های دولتی گردیده به طوری که تعداد آن‌ها از ۴۰۰ تا ۲۰۰۰ در نوسان است.

سهم و اثر شرکت‌های دولتی در اقتصاد ملی در دوره ۱۳۸۰-۱۳۷۳

شرکت‌های دولتی بخش بزرگی از تولید ملی، سرمایه‌گذاری و اشتغال در بخش‌های مختلف اقتصادی را به خود اختصاص داده‌اند. براساس برآوردهای

اخیر ۲۰ درصد تولید ناخالص داخلی توسط این شرکت‌ها تأمین می‌شود و سهم آن‌ها از سرمایه‌گذاری کل به ۲۳ درصد می‌رسد. سهم بودجه شرکت‌های دولتی در کل بودجه بسیار بالا است، گرچه این سهم در سال‌های اخیر ثابت مانده است. به عبارت دیگر با وجود تلاش‌های گسترده برای کاهش این مقدار، رشد بودجه شرکت‌های دولتی به اندازه رشد بودجه کل می‌باشد، زیرا تحقق هدف‌های دولت بستگی زیادی به وضع عمومی این شرکت‌ها پیدا کرده و فعالیت آن‌ها، شاخص‌های کلان اقتصادی از جمله سطح عمومی قیمت‌ها، نرخ اشتغال و سطح تولید را به شدت متأثر می‌سازد. در جدول شماره ۱ بعضی از این شاخص‌ها درج شده است.

جدول ۱- وضعیت بودجه‌ای شرکت‌های دولتی طی دوره ۱۳۷۳-۱۳۸۰ (میلیون ریال)

متغیر	سال	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰ (لایحه)
بودجه کل کشور		۷۰۲۲۹/۷	۹۶۰۵۹/۵	۱۳۷۲۷۲/۶	۱۸۸۶۲۲	۲۳۰۲۲۰/۳	۲۷۶۲۱۵/۱	۳۶۰۶۶۸/۱	۴۲۹۴۰۵/۱
بودجه عمومی دولت		۳۲۳۰۳/۳	۴۶۴۱۰	۶۱۱۱۲۳/۸	۸۱۴۶۶/۴	۹۰۵۸۵/۸	۱۰۹۶۹۹/۵	۱۴۷۸۱۶/۱	۱۵۹۳۳۱/۵
بودجه شرکت‌های دولتی و بانک‌ها		۴۵۴۵۲/۱*	۶۲۲۶۶/۲	۸۷۱۲۲/۹	۱۱۶۲۲۲/۵	۱۵۰۷۲۳/۱	۱۷۹۹۵۱/۲	۲۳۴۴۲۱/۶	۲۹۱۸۸۶/۳
بودجه مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت		—	۱۲۵۸/۲	۱۹۳۵/۶	۲۴۰۲/۲	۳۲۲۴/۲	۳۰۶۲/۵	۵۲۷۲/۴	۶۸۶۱/۲
سرمایه گذاری شرکت‌های دولتی		۱۳۱۵۰/۶	۱۶۹۷۸/۲	۲۴۳۱۹/۹	۳۴۷۲۲/۸	۴۰۵۷۵	۴۷۷۲۰/۵	۶۵۳۲۸/۱	۱۰۲۰۷۱/۴
بدهی شرکت‌های دولتی		۹۷۲۲/۱	۱۶۲۰۶/۲	۲۳۱۷۹/۵	۳۲۵۰۱/۶	۴۳۶۲۰/۱	۴۷۹۰۲		
بدهی دولت به سیستم بانکی		۴۰۸۶۰/۹	۵۵۰۶۸	۶۵۹۱۶	۸۰۷۰۳/۶	۱۰۹۹۷۶/۱	۱۱۷۱۱۳/۹		
تولید ناخالص داخلی به قیمت عوامل		۱۲۹۳۵۰/۸	۱۸۰۸۰۰/۱	۲۳۳۵۵۷/۲	۲۷۷۶۶۴/۸	۳۲۷۵۹۵/۷	۴۱۶۶۹۶/۷	۴۹۸۲۱۶/۹**	۶۱۷۷۸۹
سهم بودجه شرکت‌های دولتی و مؤسسات وابسته از بودجه کل		۰/۶۵	۰/۶۷	۰/۶۵	۰/۶۳	۰/۶۷	۰/۶۶	۰/۶۶	۰/۶۶

مأخذ: قوانین بودجه سال‌های مربوط و نماگرهای اقتصادی بانک مرکزی

*: مجموع بودجه شرکت‌ها و مؤسسات وابسته را نشان می‌دهد.

** : آمار سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ برآوردی می‌باشند.

جدول شماره ۱ نشان می‌دهد که سهم بودجه شرکت‌های دولتی و مؤسسات وابسته در دوره مورد نظر حداقل ۶۵ درصد بوده است. در این سال‌ها علی‌رغم این که دولت‌های وقت به دنبال کوچک‌تر کردن حجم دولت بودند، ولی در بهترین وضعیت تنها توانسته‌اند حجم این شرکت‌ها را در بودجه کل ثابت نگه دارند. نکته جالب توجه دیگر این است که حجم بودجه این شرکت‌ها از بودجه عمومی دولت در سال‌های مورد بحث بیش‌تر بوده است (جدول شماره ۱).

استفاده از تسهیلات ارزیانقیمت یکی از دیگر از رانت‌هایی است که شرکت‌های دولتی از آن برخوردارند. جدول ۲ گویای این واقعیت است.

جدول ۲- میزان تسهیلات بانکی و وام‌های داخلی و خارجی مورد استفاده شرکت‌های دولتی (میلیون ریال)

سال	وام خارجی	وام داخلی و تسهیلات بانکی	کل
۱۳۷۵	۱۰۱۲/۶	۱۳۵۰۹/۱	۱۴۵۲۱/۷
۱۳۷۶	۱۸۸۴/۹	۱۷۹۹۵/۶	۱۹۸۸۰/۵
۱۳۷۷	۲۱۶۰/۶	۲۱۵۶۶/۵	۲۳۷۲۷/۱
۱۳۷۸	۶۱۱۹/۲	۲۹۴۸۰/۴	۳۵۵۹۹/۶
۱۳۷۹	۱۲۷۵۴/۸	۲۷۴۸۱/۳	۴۰۲۴۶/۱
۱۳۸۰	۳۰۵۶۲/۶	۲۹۹۶۹/۱	۶۰۵۳۱/۴۶

منبع: ناگرهای اقتصادی بانک مرکزی در سال‌های مربوطه و لایحه بودجه ۱۳۸۰.

اعطای وام‌های ارزیانقیمت که تحت الزام دولت صورت می‌گیرد، سیاست‌های پولی را تحت تأثیر قرار داده، باعث ناکارایی سیستم بانکی می‌شود. از آن‌جا که حدود ۶۵ درصد از بودجه کل کشور در اختیار شرکت‌های دولتی و مؤسسات وابسته آن‌ها است، عملکرد این شرکت‌ها و مؤسسات تأثیر مهمی بر گردش نقدینگی و منابع مالی جامعه دارد. اهمیت این موضوع وقتی قابل فهم‌تر است که بدانیم به دلیل ماهیت کنترل و نحوه مدیریت این شرکت‌ها، نظارت کاملی بر عملکرد آن‌ها وجود ندارد.

نحوه و میزان سرمایه‌گذاری این شرکت‌ها نیز قابل بحث است. سرمایه‌گذاری آن‌ها از محل منابع داخلی و اعتبارات طرح‌های عمرانی است. آمار نشان می‌دهد که طی سال‌های قبل از ۱۳۷۵ سرمایه‌گذاری شرکت‌های دولتی از این محل همواره رقم کوچکی از کل سرمایه‌گذاری را تشکیل می‌داده است. ولی از سال ۱۳۷۵ به بعد سهم سرمایه‌گذاری از محل درآمد عمومی سیر نزولی گرفته است. مروری بر جدول شماره ۳ نشان می‌دهد که این میزان

از ۴۰ درصد در سال ۱۳۷۵ به ۸ درصد در سال ۱۳۸۰ رسیده است (نمودار شماره ۲).

جدول ۳- میزان سرمایه گذاری شرکت های دولتی و مؤسسات وابسته از حمل منابع داخلی و درآمد

(میلیون ریال)

عمومی

سال	۱۳۷۵			۱۳۷۶			۱۳۷۷		
	از محل منابع داخلی	از محل درآمد عمومی	کل	منابع داخلی	درآمد عمومی	کل	منابع داخلی	درآمد عمومی	کل
مقدار سهم	۱۴۸۰۲/۸	۹۵۱۷/۱	۲۴۳۱۹/۹	۲۴۹۵۹/۹	۹۷۶۴/۹	۳۴۷۲۴/۸	۲۹۴۲۴/۲	۱۱۱۵۰/۸	۴۰۵۷۵
سهم (درصد)	۶۰	۴۰	۱۰۰	۷۱/۹	۲۸/۱	۱۰۰	۷۲/۵	۲۷/۵	۱۰۰

مأخذ: قوانین بودجه سال های مربوطه و لایحه بودجه ۱۳۸۰.

ادامه جدول ۳- میزان سرمایه گذاری شرکت های دولتی و مؤسسات وابسته از حمل منابع داخلی و

(میلیون ریال)

درآمد عمومی

سال	۱۳۷۸			۱۳۷۹			۱۳۸۰		
	از محل منابع داخلی	از محل درآمد عمومی	کل	منابع داخلی	درآمد عمومی	کل	منابع داخلی	درآمد عمومی	کل
مقدار سهم	۳۳۶۹۲/۷	۱۴۰۲۷/۸	۴۷۷۲۰/۵	۵۹۵۹۰/۲	۵۷۵۷/۹	۶۵۳۴۸/۱	۹۴۲۹۵/۸	۶۷۷۵/۴	۱۰۲۰۷۱/۳
سهم (درصد)	۷۱	۲۹	۱۰۰	۹۱	۹	۱۰۰	۹۲	۸	۱۰۰

مأخذ: قوانین بودجه سال های مربوطه و لایحه بودجه ۱۳۸۰.

جدول شماره ۳ نشان می دهد که در سال های اخیر عمده ترین منبع سرمایه گذاری شرکت های دولتی منابع داخلی و تسهیلات بانکی بوده است. این نکته نیز قابل یادآوری است که استفاده از تسهیلات بانکی عمدتاً به خاطر نیاز این شرکت ها به نقدینگی بوده و کم تر به مسأله سرمایه گذاری و افزایش ظرفیت بر می گردد.

از سوی دیگر نسبت بودجه شرکت های دولتی به تولید ناخالص داخلی طی سال های ۱۳۷۲-۱۳۷۷ دارای رشد بوده، ولی در سال ۱۳۷۸ نسبت به سال ۱۳۷۷، ۴ درصد کاهش پیدا کرده است. این امر بیانگر اثر چشمگیر فعالیت شرکت های دولتی بر متغیرهای کلان اقتصادی

است که همواره بیش تر از سایر عناصر و عوامل دولت بوده است. جدول شماره ۴ نسبت های بودجه کل، بودجه عمومی و بودجه شرکت های دولتی به تولید ناخالص داخلی (GDP) را نشان می دهد.

جدول ۴- نسبت بودجه کل، بودجه عمومی و بودجه شرکت های دولتی به

(به درصد)

مؤسسات وابسته به GDP

سال	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰
بودجه کل به GDP	۵۷/۸	۵۴/۳	۵۱/۶	۵۹	۶۸	۷۰	۶۶	۷۲	۷۳
بودجه عمومی به GDP	۲۷	۲۵	۲۴/۹	۲۶/۳	۲۹	۲۸	۲۶	۲۶	۲۶
بودجه شرکت های دولتی و مؤسسات وابسته به GDP	۳۷/۶	۳۴/۴	۳۴/۷	۳۸/۳	۴۳	۴۷	۴۳	۴۸	۴۸

مأخذ: ترازنامه های بانک مرکزی و قوانین بودجه سال های مربوطه و مجله اقتصاد ایران آذر ۱۳۷۹
 ۵: رقم مربوط به سال های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ برآوردی است.

هزینه های شرکت های دولتی

هزینه های شرکت های دولتی از بخش های زیر تشکیل می شود:

- ۱- هزینه های جاری که ناشی از فعالیت های جاری شرکت های دولتی است.
- ۲- مالیات و سود پرداختی شرکت های دولتی (شامل سود سهام دولت و سهامداران) به خزانه کشور.
- ۳- بازپرداخت وام های داخلی و خارجی.
- ۴- انتقال به درآمد عمومی.
- ۵- هزینه های سرمایه ای.
- ۶- افزایش دارایی های جاری.
- ۷- سایر حساب های تقسیم سود.

در مورد سهم هزینه های جاری باید گفت که این سهم در شرکت های دولتی از ۶۲ درصد

در سال ۱۳۷۷ به ۵۹ درصد در سال ۱۳۷۸ کاهش یافته و نسبت این مقدار به بودجه کل کشور از ۴۱ درصد در سال ۱۳۷۷ به ۳۹ درصد در سال ۱۳۷۸ رسیده است.

در مورد مالیات‌ها باید گفت که طبق آمار و ارقام موجود، در دوره ۱۳۷۵-۱۳۶۸ به‌طور متوسط نسبت مالیات عملکرد به مالیات مصوب معادل ۱/۲ بوده که بیانگر عدم برآورد صحیح مالیات شرکت‌های دولتی است. از طرف دیگر تعداد شرکت‌های پرداخت‌کننده مالیات از ۷۸ شرکت در سال ۱۳۶۸ به ۲۲۱ در سال ۱۳۷۵، ۲۴۵ شرکت در سال ۱۳۷۷ و ۲۵۷ شرکت در سال ۱۳۷۸ رسیده است (جدول شماره ۵).

جدول شماره ۵ میزان مالیات پرداختی و تعداد شرکت‌های پرداخت‌کننده مالیات را نشان

می‌دهد.

جدول ۵- میزان مالیات پرداختی و تعداد شرکت‌های پرداخت‌کننده مالیات (به درصد)

سال	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰
مقدار و تعداد	۵۹۹/۶	۱۳۷۲/۸	۱۷۴۶	۲۶۲۱/۴	۲۸۹۶/۸	۳۷۷۹/۳	۱۱۴۶/۸	۱۰۲۶/۶
مقدار* (به میلیارد ریال)	۶۹	۸۹	۱۳۸	۲۳۲	۲۴۵	۲۵۷	—	—
تعداد	۶۹	۸۹	۱۳۸	۲۳۲	۲۴۵	۲۵۷	—	—

مأخذ: قوانین بودجه سال‌های مربوطه.

* ارقام مربوط به سال‌های ۱۳۷۳ تا ۱۳۷۷ براساس عملکرد. سال‌های ۱۳۷۸ و ۱۳۷۹ مصوب و سال ۱۳۸۰ پیشنهادی می‌باشد.

نکته جالب توجه این است که طبق گزارش اقتصادی سال ۱۳۷۸ سازمان برنامه و بودجه، با این که تعداد شرکت‌های دولتی پرداخت‌کننده مالیات از ۲۴۵ شرکت در سال ۱۳۷۷ به ۲۵۷ شرکت در سال ۱۳۷۸ افزایش یافته، ولی میزان مالیات پرداختی آن‌ها کاهش داشته است. اما در مورد سود سهام باید گفت که این رقم علاوه بر مالیاتی است که دولت می‌تواند از فعالیت شرکت‌های دولتی دریافت کند. بنابراین تنها منفعت فعالیت بخش دولتی، سود سهام این شرکت‌ها است. این نکته نیز قابل توجه است که فقط آن دسته از شرکت‌های دولتی که

نسل اول محسوب می شوند سود سهام خود را مستقیماً به دولت پرداخت می کنند. برای شرکت هایی که توسط دیگر شرکت های دولتی (نسل اول) تشکیل شده اند، سهام قابل پرداخت برای دولت وجود ندارد و سود آن ها به شرکت مادر (که خود شرکت دولتی است) پرداخت می شود و جز درآمد شرکت مادر محسوب می گردد.

جدول ۶- میزان سود سهام پرداختی شرکت های دولتی و بانک ها به دولت

(میلیون ریال)

سال	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰*
سود سهام	۱۸۴٫۴	۱۷۲٫۳	۲۹۵٫۴	۲۲۷٫۳	۳۳۷٫۹	۲۷۱٫۹
دریافت های دولت بدون نفت	۳۳۱۴۱٫۶	۵۰۴۵۸٫۶	۶۲۰۷۶٫۶	۸۸۵۵۱٫۷	۷۰۱۹۱٫۲	۹۰۸۱۵٫۱
سهام سود سهام پرداختی شرکت های دولتی به کل دریافت سهامی دولت (بدون نفت)	۰/۰۰۵	۰/۰۰۳	۰/۰۰۵	۰/۰۰۲	۰/۰۰۵	۰/۰۰۳

مأخذ: قوانین بودجه سال های مربوطه و لایحه بودجه ۱۳۸۰
* ارقام بر حسب مقادیر مصوب. و برای سال ۱۳۸۰ پیشنهادی است.

از آن جا که در بین سال های (۱۳۶۸-۱۳۷۵) فقط ۷۶ درصد از مقدار پیش بینی شده سود تحقق یافته است به نظر می رسد که مقدار واقعی سود پرداختی در سال های ۱۳۷۵-۱۳۸۰ به مراتب کم تر از ارقام مندرج در جدول شماره ۶ باشد.

بد نیست اشاره کنیم که تعداد شرکت های دولتی و بانک های زیانده از ۱۰۴ شرکت در سال ۱۳۷۷ به ۱۱۰ شرکت در سال ۱۳۷۸ رسیده است. با این حال سهم هزینه های جاری این شرکت ها در کل بودجه شرکت ها ۱۰ درصد بوده و تغییری پیدا نکرده. در حالی که تعداد این شرکت ها در سال ۱۳۷۵، ۸۴ و در سال ۱۳۷۶، ۷۵ شرکت بوده است بیش ترین تعداد شرکت های زیانده در سال های مورد بحث در بخش آب و برق و کم ترین آن در بخش

بررسی خالص آثار مالی شرکت‌های دولتی بر بودجه دولت

شرکت‌های دولت به طرق مختلف، هم بر دریافت‌های بودجه دولت و هم بر پرداخت‌های بودجه دولت اثر می‌گذارند. این گونه شرکت‌ها از طریق پرداخت مالیات و سود سهام به خزانه کشور کمک می‌کنند و در صورت زیاندهی و انجام برخی فعالیت‌های خاص، یارانه و کمک‌هایی از محل درآمد عمومی کشور دریافت می‌دادند. برخی دیگر نیز از محل درآمد مبادرت به اجرای طرح‌های عمرانی می‌کنند و تمام یا قسمتی از سرمایه‌گذاری ثابت مورد نیاز خود را بدین گونه تأمین می‌کنند. در نتیجه می‌توان اثر خالص این فعل و انفعالات مالی را به صورت زیر خلاصه کرد:

$$\text{تأثیر خالص فعالیت شرکت‌های دولتی بر بودجه دولت} = \left(\text{سود سهام} + \text{مالیات} \right) - \left(\text{سرمایه‌گذاری} + \text{کمک از محل درآمد عمومی} \right)$$

جدول ۷- اثر خالص مالی شرکت‌های دولتی در بخش‌های مختلف بر بودجه دولت

(میلیون ریال)

سال	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰
اثر خالص ^②	(۴۶۰۹/۵)	(۷۸۰۹/۷)	(۱۱۱۳۵/۱)	(۶۲۷۳/۲)	(۸۳۶۹/۹)	(۱۰۰۷۹۹)	(۱۳۳۸۱/۳)	(۵۷۶۹/۵)	(۱۳۶۵/۵)
سهام‌ازبودجه عمومی (به درصد)	-	۲۴	۲۴	۱۰	۱۰	۱۲	۱	۴	۵

مأخذ: گزارش‌های اقتصادی سازمان برنامه و بودجه در سال‌های مربوطه.

②: علامت () نشان دهنده مقدار منفی می‌باشد.

ارقام ۱۳۷۹ و ۱۳۷۸ براساس ارقام مصوب و رقم مربوط به سال ۱۳۸۰ رقم پیشنهادی است.

جدول شماره ۷ نشان می‌دهد که شرکت‌های دولتی با آن که حجم وسیعی از بودجه سالانه را تشکیل می‌دهند (بالای ۶۰ درصد)، در مجموع بر بودجه دولت اثر منفی دارند. این رقم در

سال ۱۳۷۷ نسبت به ۱۳۷۲ تقریباً دو برابر شده است. نکته دیگر در این رابطه این است که در طول مدت مذکور، بخش نفت و گاز، آب و برق، فرهنگ و هنر و تربیت بدنی بیشترین اثر منفی و بخش های صنعت و معدن از سال ۱۳۷۵ به بعد و بخش بازرگانی از سال ۱۳۷۶ به بعد بیشترین اثر مثبت را داشته اند.

مسائل و مشکلات شرکت های دولتی

با توجه به روند شاخص های مختلف در شرکت های دولتی به راحتی می توان دید که این بخش با مشکلات و نابسامانی های فراوانی روبه رو است که این مشکلات به طور خلاصه در قالب سه وجه مشکلات عمومی، مشکلات قانونی و مشکلات تشکیلاتی قابل طرح است.

مشکلات عمومی

- تحت الشعاع قرار گرفتن هدف های اقتصادی شرکت های دولتی توسط هدف ها، نیازها و انگیزه های اجتماعی و سیاسی در سطوح ملی، بخشی و منطقه ای.
- عدم ارزیابی و تحلیل عملکرد نامناسب شرکت های دولتی به جهت مربوط شدن عملکرد مزبور به حوزه مدیران ارشد سیاسی کشور از جمله وزرا.
- فقدان سیستم مناسب حسابدگی و ارزیابی مدیران شرکت های دولتی.
- استفاده از شرکت ها در جهت حل مسائل وزارتخانه ها و در مقابل، کاهش نظارت وزارتخانه ها بر شرکت های دولتی.

مشکلات قانونی

- ضعف، تعدد، تضاد و خلأ قانونی در اداره شرکت های دولتی. مثل تصویب بودجه، نظارت، نحوه پرداخت مالیات و تعریف آن ها.
- عدم تأمین و پرداخت بخش عمده ای از سرمایه اولیه شرکت ها و مشخص نبودن سرمایه فعلی، ناهمگونی فعالیت شرکت ها با اساسنامه مربوط، حاکمیت برخی مواد قانون محاسبات عمومی مثل تعیین ذی حساب در شرکت ها، فقدان سیستم حسابدگی به هیأت مدیره و گسترش بی رویه شرکت های دارای فعالیت موازی.

مشکلات تشکیلاتی

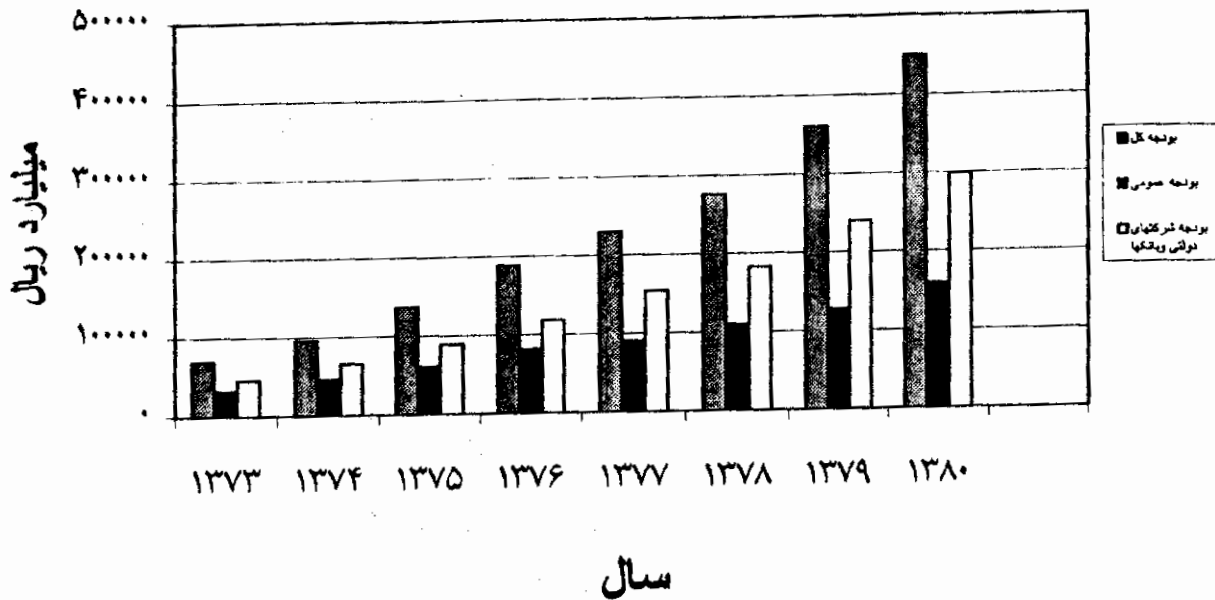
- عدم ایفای نقش مجامع عمومی و تداخل و تعارض نهادهای نظارتی مثل سازمان حسابرسی، دیوان محاسبات و بازرسی کل.

- فقدان سیستم‌های عملیاتی حسابرسی داخلی، برنامه‌ریزی، نظارت، سیستم اطلاعاتی مدیریتی، استفاده از تسهیلات تکلیفی در موقع ورشکستگی، وجود انحصار و تغییر پیاپی مدیران.

- وجود بدهی‌های قابل توجه به سیستم بانکی و خزانه داری و عدم انطباق ماهیت واقعی برخی از شرکت‌ها با ماهیت بنگاهداری.

هیأت وزیران برای رفع مشکلات فوق سعی کرده در قالب راهکارهای اجرایی مصوب امر سیاستگذاری وزارتخانه‌ها و وظایف حاکمیتی را از دایره امور شرکت‌ها تفکیک کند و سازماندهی شرکت‌های دولتی در قالب شرکت‌های مادر تخصصی، زیر نظر وزارتخانه‌های ذی ربط و اداره آن‌ها توسط هیأت مدیره‌های تخصصی را در چارچوب قانون تجارت تدارک ببینند.

نمودار (۱): وضعیت بودجه ای شرکتهای دولتی

نمودار (۲): سرمایه گذاری کل شرکتهای دولتی و منابع تامین آن

